

Van vrij koopman tot subalterne klerk

Willem de Clercq in 1824

Marian Schouten

Het leven van Willem de Clercq neemt in 1824 een belangrijke wending. In januari is hij 29 jaar geworden. Hij is gehuwd met Caroline Boissevain, vader van twee zoontjes en, sinds de plotselinge dood van zijn vader in 1817, hoofd van een familiebedrijf, het handelshuis in granen S. en P. de Clercq. Zoals in voorgaande jaren houdt hij zorgvuldig bij wat er in binnen- en buitenland verschijnt aan boeken en tijdschriftartikelen over literatuur, religie, geschiedenis en handel. Hij noteert en becommentarieert dit alles aanvankelijk in een afzonderlijk register, het 'journal litteraire', dat tot 24 april doorloopt.¹ Ook van zijn bezoeken aan letterkundige genootschappen doet hij verslag. De Clercq heeft inmiddels een bekroonde verhandeling over de invloed van de buitenlandse letterkunde op de Nederlandse op zijn naam,² evenals een verhandeling over de teruggang van de Amsterdamse graanhandel.³

Voorts betreffen vele notities van De Clercq de dagelijkse visites die hij aflegt en ontvangt. Hij volgt regelmatig colleges bij Isaac da Costa, Amsterdams dichter en historicus, met wie hij sinds enige jaren nauw contact onderhoudt. Diens bekering tot het Christendom komt De Clercq als een godsgeschenk voor. Hij bewondert Da Costa intens en geraakt telkens weer in zijn ban zodra hij zich in zijn gezelschap bevindt. Toch kan De Clercq het niet in alles met hem eens zijn. Vooral Da Costa's rechtlijnigheid en radicale afwijzing van andersdenkenden stuiten hem tegen de borst. Angst, 'menschenvrees' zoals hij het zelf noemt, om zijn vriendschap met Da Costa bevangt hem als deze zijn ideeën weer eens boekstaaft en uitgeeft. Hij geeft telkens weer aanstoot aan het meer verlichte deel van de protestantse goegemeente en dus ook aan tal van familieleden en vrienden van De Clercq. Tenslotte beschrijft hij de uitstapjes in het land die hij graag met familie of vrienden onderneemt.

De Clercq heeft zeeën van tijd voor al deze bezigheden, want de economie stagneert. Het familiebedrijf S & P de Clercq verkeert in zwaar weer. Weliswaar is een faillissement enkele jaren tevoren afgewend, maar van echt herstel is geen sprake. In vele variaties noteert Willem de

¹ Het register is als bijlage achter de dagboeknotities opgenomen.

² Willem de Clercq, *Verhandeling ter beantwoording der vraag: Welken invloed heeft vreemde letterkunde, inzonderheid de Italiaansche, Spaansche, Fransche en Duitsche, gehad op de Nederlandsche taal- en letterkunde, sinds het begin der vijftiende eeuw tot op onze dagen?* Amsterdam: Pieper & Ipenbuur, 1824.

³ Zie voor deze verhandeling 'op 11 April [1822] door eene commissie van kooplieden der stad Amsterdam, aan de Koning aangeboden', *de Verzameling van stukken betrekkelijk de onbeperkte vrijheid van handel in granen, uitgegeven op last des Konings*. Algemeene Landsdrukkerij, 's Gravenhage 1823, p. 215 – 242.

verzuchting 'De Graanhandel blijft allerelendigst',⁴ en steevast daarachter notities als 'Nu, God alleen weet hoe dit !open moet',⁵ 'Aan God zij het vervolg bevolen.'⁶

Dan komt De Clercq op 1 april ter ore dat

de Koning [...] een Maatschappij v Handel [heeft] opgericht. Veel wordt er heen en weder gesproken. Daar ging het mij als een bliksemstraal door de ziel of dit ook iets voor mij zou kunnen opleveren.⁷

De Clercq ziet als bij goddelijke ingeving een aanstelling bij deze maatschappij als de oplossing voor zijn financiële problemen, waarop hij in vertrouwen op God heeft gewacht. Hij wil dus een baan bij een handelmaatschappij in wording, maar hoe te solliciteren? Op aanraden van zijn ooms en zakenpartners en van een paar in bestuurlijke kring invloedrijke kennissen besluit hij bij koning Willem I op audiëntie te gaan om zich aan te bieden. In de loop van het jaar doet hij dat nogmaals en tussendoor ook bij C.Th. Elout, minister van Nationale Nijverheid en Koloniën, op wiens terrein de Maatschappij zou moeten opereren. De handelmaatschappij was immers bedoeld om de ontwikkeling van de koloniën dienstbaar te maken aan het herstel van de handel.

Van zijn eerste bezoek aan de koning doet De Clercq uitgebreid verslag. Nadat hij op 11 april naar Den Haag is afgereisd en onderdak heeft gevonden bij vrienden, schrijft hij zich op 12 april om 9 uur 's morgens bij de portier van het paleis in voor een audiëntie die middag. Dan keert hij terug naar zijn logeeraadres, maakt langdurig toilet,

doch kwam eindelijk te goeder tijd [...] met gekleedde rok, degen & gespen & de Clacq onder de arm nog in de koets. Te Twaalf uur was ik daar ik niets verzuimen wilde aan het Paleis. Dit was eene zonderlinge vereeniging. Allerlei soort v Uniformen; gekleedde & ongekleeedde rokken, zee & landofficiers. Dorpsschouten & gepoeierde heeren. Professors die zoo als bv Prof Mol er zonderling in deze verkleding uitzagen, en Klerken v Procur[eurs] die naar opengevallen plaatsens stonden & wien de degen dwars voor het lijf hing. Dit is eene verveling, daar te staan, op een gesloten deur te zien zonder iets te doen te hebben.⁸

Eindelijk, uren later, mag ook de Clercq naar binnen:

---

⁴ Dagboek 1824, p. 58.2.

⁵ Dagboek 1824, p. 173.1.

⁶ Dagboek 1824, p. 140.2.

⁷ Dagboek 1824, p. 55.2.

⁸ Dagboek 1824, p. 59.2.

Ik kwam voor Z M zonder egter bijzondere indruk te gevoelen. Z M heeft een zeer goedwillig maar weinig imposant voorkomen. Ik beriep mij eerst op de aanvraag v de Koningin het vorige Jaar waarop hij daarvoor bedankte & vroeg of ik nog zo jong was, dat hij gedacht had ik veel ouder was &c. Toen ik hem nu mijne wensch had voorgedragen zeide hij zoo als ik wel verwacht had daaraan niets te kunnen doen, niet meer als de andere deelhebbers te kunnen influenceeren, zeide egter tevens dat hij mij verzocht om, hoewel hij het juist niet vergeten zou, naderhand als de zaken meer gevorderd zijn zouden, hem den wensch nog eens te herinneren.⁹

Om zijn goede wil te tonen besluit De Clercq zich verkiesbaar te stellen als gedeputeerde van de aandeelhouders van Amsterdam die samen met die van een achttal andere grotere steden mogen meepraten bij het ontwerpen van de artikelen van overeenkomst met de Handel Maatschappij, onder leiding van een hiertoe opgerichte Koninklijke Commissie. De Clercq wordt gekozen, maakt alle vergaderingen mee en doet er uitvoerig verslag van in zijn dagboek, waarbij hij niet nalaat te benadrukken hoe uitermate vervelend en langdradig hij deze bijeenkomsten vindt.

Op woensdag 4 augustus schrijft hij, na de dag tevoren tamelijk ziek uit Den Haag van de laatste vergadersessie te zijn teruggekeerd:

L'homme propose

Ik begon langzamerhand bij te trekken, doch had echt[er] bijna alle denkbeelden om iets in de Handel maatschappij te kunnen zijn, opgegeven. Langzamerhand begon alles tot rust te komen, hoewel ik ook nog dezen dag zeer geagiteerd was. Niet te veel willende werken [...] loop ik nu Doctrina¹⁰ in, begin daar met Barend Klijn¹¹ over den stand der zaken te spreken & ontmoet onder anderen Doeff¹² die mij verhaalt dat Baut¹³ Secretaris v Colonien geworden was. Een bliksemstraal had mij niet meer kunnen treffen & toen hij mij een oogenblik daarop vroeg of het Secretariaat der Maatsch[appij] niet iets was dat in mijn trant zou vallen, & ik dit met ja beantwoordde raadde hij mij Elout daarover eens te spreken & mijn besluit was terstond genomen om naar den Haag te vertrekken. [...] Ik gevoelde bij de aanspraak v

⁹ Dagboek 1824, p. 59-60.

¹⁰ Het gebouw van het Amsterdamse leesgezelschap Doctrina et Amicitia.

¹¹ Amsterdams koopman en literator.

¹² Hendrik Doeff, oud-resident van Decima en evenals de Clercq gedeputeerde van Amsterdam bij de vergaderingen met de oprichtingscommissie.

¹³ Jean Chrétien baron Baud, voormalig Indisch ambtenaar, secretaris van genoemde oprichtingscommissie.

Doeff hetzelfde weder dat ik gevoeld had bij het eerste horen noemen der Maatsch[a]p[pij] & ik besloot om de straal te volgen, die mij daar op eens beschenen had.¹⁴

En inderdaad, over de volgende dag tekent De Clercq op hoe hij zich terug haast naar Den Haag om op audiëntie te gaan bij minister Elout. Hij meet opnieuw breed uit hoe treurig het hem stemt met anderen in een wachtkamer te zitten, vooral bij een minister. Het is nog erger dan bij de koning, aldus de Clercq,

Je connais rien de plus froid de plus triste qu'une antichambre de Ministre. Chez le Roi du moins ii ya quelque prestige. On vient par compliments ou par courtoisie. Il ya de beau costumes et des beaux uniformes. Tout cela pare un peu la nudite de la scene.¹⁵

Gelukkig hoeft De Clercq deze keer maar kort te wachten:

Le Ministre me reçut amicalement; nous avions peu a nous dire. Il me dit que rien n'était encore décidé et me conseilla de me rendre voir Sch. [Schimmelpenninck] C'est un conseil qu'on ne doit pas négliger. Je ne voulais pas être indécent en demandant d'avantage et je sortis.¹⁶

Enkele dagen later besluit De Clercq opnieuw op audiëntie bij de koning te gaan, ditmaal op het Loo, zodat hij het kan combineren met een familietripje door Gelderland. Het gezelschap komt op 8 augustus aan; de volgende dag zal de audiëntie zal plaatsvinden. Opnieuw geeft De Clercq een kleurrijke beschrijving van het 'anti-chambrenen' op paleis Het Loo. Over de ontmoeting met de vorst noteert hij:

Z M was zeer vriendelijk. Ik herhaalde mijn verzoek vroeger in den Haag gedaan, waarop Z M eenigzints over de handelmaatschappij met mij sprak & onder andere elucidatie vroeg over het art[ikel] van de graanhandel dat ik voorgesteld had. Ik zette mijne reden[en] uit elkander, waarom ik oordeelde dat men niet eensgezind had kunnen zijn op de Vergadering. [...] Ik zeide dat ik hoopte dat als de driften nog eens tot bedaren gekomen zouden zijn,

---

¹⁴ Dagboek 1824, p. 150.1.

¹⁵ Dagboek 1824, p. 151.2.

¹⁶ T.a.p.

men nog iets beters van den handelmaatschappij zou kunnen maken. Zoo, zeide de Koning, denkt Gij dat?¹⁷

Op 18 augustus wordt bekend dat de koning besloten heeft tot oprichting van de Handel Maatschappij¹⁸ en op 24 augustus noteert De Clercq: 'Eindelijk de Handelmaatschappij er door'.¹⁹ Kort daarop ontvangt De Clercq bericht van zijn benoeming tot secretaris van de directie, aanvangende per 1 september. Het audiëren heeft zijn werk gedaan, maar De Clercqs gevoelens over dit succes zijn ambivalent. Hij schrijft begin september in een tijdelijk gehuurd pand in Den Haag in zijn dagboek:

Ik gevoel hoe ontzettend veel ik verlies en achterlaat doch God opent mij eenen nieuwe werkkrijg & ik moet denzelven intreden. Bijzonder veel goeds heeft de komst mijn[er] vrouw mij gedaan. Eindelijk geniet ik heden inderdaad ene rustdag & kan nu bedaard op al het gebeurde & op de zoo spoedige & radicale stands verwisseling terug zien. De Commissaris is lid geworden van een groot Kantoor dat[,] men mag zeggen wat men wil[,] spoedig in eene soort van Minister[ie] veranderd zal worden. De oude & trouwe Amsterdammer is een Hagenaar. De Chef van een huis v negotie die jaarlijks pm f 10/m verloor is nu een subaltern die f 7000 verdient. Zeer moeilijk is het mij geweest & was het mij nog tot heden mij in dit alles te schikken. Alles was mij nog zoo onverschillig doch ik heb God vurig gebeden en hij laat zich niet onbetuigd.²⁰

---

¹⁷ Dagboek 1824, p. 155.2-156 1.

¹⁸ Dagboek 1824, p. 166.1. De later meer gebruikelijke benaming was Nederlands(ch)e Handelmaatschappij (NHM).

¹⁹ Dagboek 1824, p. 173.1.

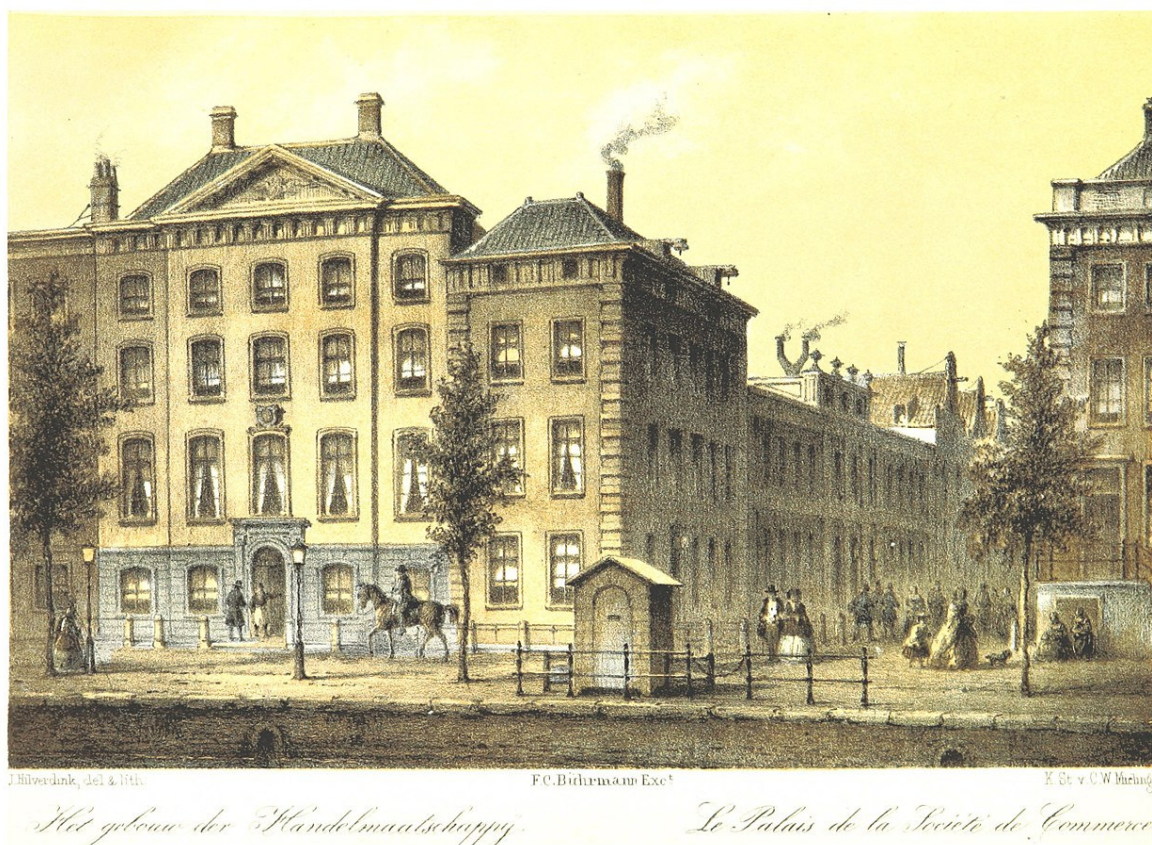
²⁰ Dagboek 1824, p. 192.2.

Willem I – Mathieu Ignace van Bree

Mr. C. Th. Elout – Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie

Nederlandse Handel Maatschappij - Johannes Jacobus Antonius Hilverdink, 1860